

JUBILEUSZ

Bogusław WYDERKA

W dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin Profesora Feliksa Pluty



F. Pluta

Postać Profesora Feliksa Pluty nierozdzielnie związana jest z dziejami opolskiego środowiska naukowego, od pionierskich lat Wyższej Szkoły Pedagogicznej aż po Uniwersytet Opolski. W rozwój obu placówek wniósł Profesor niezaprzeczalny wkład intelektualny i organizacyjny. Dziewięćdziesiąta rocznica urodzin to ważne i rzadkie wydarzenie, nawet w perspektywie 65 letniej tradycji opolskiej Uczelni.

Prof. Feliks Pluta urodził się 27 listopada 1928 r. w Ostrowcach w woj. kieleckim (dziś świętokrzyskim). Dorastał pod opieką matki, bowiem ojciec, aby utrzymać rodzinę, musiał wyjechać do Francji. Po wojnie

ukończył gimnazjum i liceum humanistyczne w Przemyśle i w 1949 r. rozpoczął studia polonistyczne na Uniwersytecie Wrocławskim. Po ukończeniu I stopnia studiów kontynuuje II stopień na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pracę magisterską z zakresu językoznawstwa polskiego napisał pod kierunkiem prof. Władysława Kuraszkiewicza, którego obok prof. Stanisława Rosponda uważa za swego nauczyciela i mistrza. Po ukończeniu studiów dalsze swoje losy związał z Opolem, gdzie w 1954 r. rozpoczął pracę na stanowisku asystenta w Katedrze Języka Polskiego Wyższej Szkoły Pedagogicznej, którą w tym akurat czasie przeniesiono z Wrocławia do Opola. Z tą placówką związał całą swoją drogę i karierę zawodową. W 1961 r. doktoryzuje się pod kierunkiem prof. S. Rosponda¹. Kolejny stopień naukowy, doktora habilitowanego, uzyskuje na Uniwersytecie Wrocławskim w 1972 r. W trzy lata później, w 1976 r., ówczesna Rada Państwa, uznając całokształt jego dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego, nadaje mu tytuł profesora nadzwyczajnego. Profesorem zwyczajnym zostaje w 1991 r. Na emeryturę przechodzi w 1999 r., ale nie na emeryturę naukową, ponieważ dalej tworzy i ogłasza publikacje książkowe i artykuły, pisze recenzje.

Dorobek naukowy prof. Feliksa Pluty jest pokaźny, obejmuje wiele studiów i monografii z zakresu dialektologii, historii języka polskiego, onomastyki. Sporo prac poświęca też językowi artystycznemu. Ponadto w kilku publikacjach dokumentuje rozwój i dorobek naukowy środowiska humanistycznego Opola. Głównym jego nurtem badawczym przez cały okres działalności naukowej pozostaje dialektologia. Pierwszym, znaczącym osiągnięciem stała się monografia *Dialekt głogówecki* wydana w dwóch częściach: *cz. 1. Fonetyka* (Wrocław-Warszawa-Kraków 1963), *cz. 2. Słowotwórstwo, fleksja, teksty gwarowe* (Wrocław 1964). Praca ma duże znaczenie dla dialektologii polskiej i śląskoznawstwa, nie tylko ze względu na treści merytoryczne, ale również na postać metodologiczną. Do dziś przywoływana jest jako wzorzec monografii gwarowej. Monografia powstała na podstawie wszechstronnie zgromadzonego materiału terenowego. Dokumentacja pochodzi z ponad 80 miejscowości południowo-zachodniej części Opolszczyzny, należących obecnie do powiatów: prudnickiego, nyskiego, krapkowickiego i kozielskiego. Zebranie tak olbrzymiej bazy danych było ze strony Autora ogromnym wysiłkiem, trudnym dziś do wyobrażenia, biorąc pod uwagę warunki komunikacyjne i możliwości rejestracji tekstów w końcowych latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku. Z upływem dziesięcioleci wartość tej bazy źródłowej wzrastała, stając się bezcennym zbiorem archiwalnym dla leksykografii gwarowej.

¹ Po pięćdziesięciu latach, w maju 2011 r., odbyła się na Uniwersytecie Opolskim uroczystość odnowienia doktoratu Prof. Feliksa Pluty.

W 1973 r. ukazuje się *Słownictwo Dzierżysławic w powiecie prudnickim* (Wrocław 1973), ówczesnie drugi co wielkości po leksykonie R. Olescha² słownik gwary śląskiej jednej miejscowości, liczy on ponad 6 tys. haseł. Wybór miejscowości nie był przypadkowy. Słownik rejestruje słownictwo gwarowe najbardziej wysuniętej na południowy zachód społeczności polskiego obszaru językowego do 1945 r., a więc miejscowości leżącej na pograniczu językowym i narażonej na silną germanizację. Z innych studiów dialektologicznych warto przypomnieć takie tytuły, jak: *Archaizm motwić, motwa w dialekcie śląskim* (1961)³, *Stosunek ludu śląskiego do własnej mowy* (1962)⁴, *Słownictwo gwarowe w listach emigrantów z Brazylii i Stanów Zjednoczonych* (1977)⁵, *Z badań nad deminutywami w dialekcie śląskim* (1980)⁶, *Polszczyzna ludowa na Śląsku* (1993)⁷, *Dialekt śląski w badaniach ks. Emila Szramka* (1993)⁸, *Badania dialektologiczne na Śląsku w ostatnim pięćdziesięcioleciu* (1997)⁹. Można jeszcze wymienić wiele innych tytułów, w tym szereg opracowanych tekstów gwarowych publikowanych w kolejnych numerach „Kwartalnika Opolskiego” w cyklu *Śląskie opowiadania ludowe*. Wspomnieć też należy o edycji „Narzęczy śląskich” Michała Przywary¹⁰. W latach 60. i 70. ub. wieku aktywność naukowa badaczy środowiska opolskiego w obszarze dialektologii, inspirowana przez prof. S. Rosponda, spowodowała, że Opole zaczęto postrzegać jako znaczący ośrodek badań śląskoznawczych. Wkład prac Prof. Pluty miał tu pierwszorzędne znaczenie. Należy też wspomnieć, że po śmierci profesorów S. Bąka i S. Rosponda przejął prof. F. Pluta kierownictwo prac nad kontynuowanym od końca lat 50. ub. wieku projektem zakładającym opracowanie leksykonu gwar śląskich. Kartoteka gromadzona była w Instytucie Śląskim w Opolu. Pracami kierował Profesor do połowy lat 90. ub. wieku, przyczyniając się do znacznego wzbogacenia materiałowego kartoteki słownika.

² R. Olesch, *Der Vortschatz der polnischen Mundart von Sankt Annaberg*, Tl 1, Berlin 1958.

³ „Język Polski” 1961, z. 2, s. 126-128. Uzupełnienie: *Jeszcze o archaizmie motwa na Śląsku*, „Język Polski” 1966, z. 5, s. 389-390.

⁴ „Kwartalnik Opolski” 1962, nr 2, s. 31-34.

⁵ „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, Językoznawstwo 6”, Opole 1977, s. 213-220.

⁶ „Studia Polonistyczne” t. VII, Poznań 1980, s. 125-140.

⁷ „Kwartalnik Opolski” 1993, nr 2, s. 68-77.

⁸ *Duszą Śląska jest Ślązak*. Materiały konferencji zorganizowanej w 50. Rocznice ks. Emila Szramka. Red. S. Gajda i A. Kwiatek, Opole 1993, s. 91-102

⁹ *Polszczyzna śląska. Historia i współczesność*, Red. B. Wyderka, Opole 1997, s. 117-134.

¹⁰ M. Przywara, *Narzęcza śląskie*. Opracowali: F. Pluta i B. Wyderka, Opole 1987.

Z problematyką dialektologiczną wiąże się inny obszar zainteresowań naukowych Prof. F. Pluty, mianowicie: gwara jako tworzywo literackie i stylizacja gwarowa w literaturze. Owocem tych zainteresowań są monografie: *Gwara w utworach współczesnych pisarzy pochodzenia północnośląskiego* (Wrocław 1971), *Język Rafała Urbana* (Opole 1992) i liczne artykuły. Wspomnieć tu można tytuły: *Stylizacja gwarowa w „Spotkali się nad Nysą” Wandy Pawlik* (1971)¹¹, *Stylizacja gwarowa w „Mojej tratwie najsilniejszej” Wilhelma Szewczyka* (1975)¹², *„Stylizacja gwarowa w „Zwyrałowej bacówce pod Wesołym Wierchem” Feliksa Gwiżdża* (2000)¹³, *Gwara miejska Lwowa w „Preclarce z Pohulanki” Wiktora Budzyńskiego* (2004)¹⁴. Publikacji poświęconych stylizacji jest znacznie więcej, wśród nich odnajdujemy studia nad tworzywem takich twórców, jak: Nina Kracherowa, Marian Kubicki, Paweł Łysek, Emilia Michalska, Marian Pankowski, Jan Gwalbert Henryk Pawlikowski, Jerzy Rucki, Jan Szczepański, Stanisław Wasylewski, Wincenty Witos. Liczba nazwisk oddaje zakres zainteresowań badawczych prof. F. Pluty.

Zainteresowania językiem artystycznym obejmują także język folkloru. Tę problematykę poruszają prace: *Deminutywa w śląskiej pieśni ludowej* (1967)¹⁵, *Słownictwo gwarowe w gawędach, baśniach i legendach pt. „Od Cieszyna do Gogolina” A. Widery* (1979)¹⁶, *Wartość językowa beskidzkich opowiadań ludowych* (1980)¹⁷, *Gwara śląska jako tworzywo folkloru słownego* (1982)¹⁸. Na łamach „Literatury Ludowej” i „Kwartalnika Opolskiego” publikuje Profesor śląskie i małopolskie pieśni i opowiadania ludowe.

Odrębny obszar zainteresowań badawczych Prof. F. Pluty stanowią studia historycznojęzykowe. Pierwszym opublikowanym opracowaniem z tego zakresu jest *Charakterystyka dokumentów raciborskich* (1958)¹⁹. Artykuł zawiera

¹¹ „Kwartalnik Opolski” 1971, nr 2, s. 98-108.

¹² „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich w Opolu. Filologia Polska 13”, Opole 1975, s. 115-119.

¹³ „Prace Filologiczne” 45, 2000, s. 445-452.

¹⁴ W: *Studia linguistica Danutae Wesołowska oblata*, red. H. Kurek, J. Labocha, Kraków 2004, s. 223-234.

¹⁵ „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo 3”, Opole 1967, s. 33-57.

¹⁶ „Kwartalnik Opolski” 1979, nr 1, s. 91-96

¹⁷ „Kwartalnik Opolski” 1980, nr 4, s. 107-109

¹⁸ „Kwartalnik Opolski” 1982, nr 2, s. 60-80.

¹⁹ „Kwartalnik Opolski” 1958, nr 1, s. 59-81.

filologiczną charakterystykę i edycję XVI-wiecznych dokumentów wydanych przez kancelarię książęcą w Raciborzu. Najważniejszą jednak pracą historycznojęzykową jest studium poświęcone polszczyźnie okresu II wojny światowej pt. *Język polski w okresie drugiej wojny światowej. Studium słowotwórczo-semantyczne* (Opole 1975). W monografii autor zebrał i przeanalizował bogaty materiał leksykalny wydobyty z dokumentów archiwalnych, publicystyki i pamiętników z tego okresu. Podkreśliłem wagę tej publikacji z tego powodu, że stała się ona podstawą nadania tytułu profesorskiego w 1976 r.

Z prac historycznojęzykowych wymienić także należy inne studia, artykuły i edycje tekstów: Z badań nad „Bogactwem mowy polskiej” Alojzego Osińskiego (1987)²⁰, Słowniczek języka polskiego z 1707 roku (1990)²¹, Język polski w siedemnastowiecznym kodeksie cechu szewskiego we Lwowie (1993)²², Krolowa Polska na Jasnogorze w Częstochowie. Z rękopisu wydali i słowem wstępnym poprzedzili: Feliks Pluta i Andrzej Zakrzewski (1994)²³, Charakterystyka lwowskiego języka ‘bosańskiego’ (2002)²⁴. Nie sposób pominąć publikacji poświęconych zagadnieniom onomastycznym. Są to przede wszystkim studia z zakresu antroponimii, jak przykładowo Nazwiska żon i pańien na Śląsku na podstawie księgi byczyńskiej, zapisy z lat 1679-1747 (1957)²⁵, Nazwiska Zon, córek i synów w Ostrowcach, powiat Busko Zdrój (1964)²⁶ Nazwiska żeńskie w księgach chrztów z Chrząszczyc (1966)²⁷ na materiale z lat 1715-1766 i kontynuacja Nazwiska męskie... (1985)²⁸ i inne.

²⁰ W: Sławistyczne studia językoznawcze. Księga jubileuszowa w 70 rocznicę urodzin i 50-lecie pracy nauk. prof. dra Franciszka Sławskiego. Polska Akademia Nauk. Komitet Sławioznawstwa. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987, s. 263-268.

²¹ „Sprawozdania Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk OTPN, Wydział II Języka i Literatury”, Seria B, nr 21, Opole 1990, s. 75-92.

²² *Munera linguistica: Ladislao Kuraszkiewicz dedicata*, pod red. M. Basaja i Z. Zagórskiego, Polska Akademia Nauk, Komitet Językoznawstwa, Wrocław 1993, s. 75-92.

²³ „Studia Claromontana” 14, Jasna Góra 1994,

²⁴ *Język w przestrzeni społecznej*, red. S. Gajda, K. Rymut, U. Żydek-Bednarczuk, Opole 2002, s. 167-174.

²⁵ „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo 1”, Opole 1957, s. 191-210.

²⁶ „Poradnik Językowy” 1964, nr 1, s. 26-28.

²⁷ *Studia językoznawcze poświęcone profesorowi doktorowi Stanisławowi Rospondowi*, Instytut Śląski w Opolu, Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu, Uniwersytet Wrocławski we Wrocławiu, Wrocław 1966, s. 409-417.

²⁸ „Prace Filologiczne” t. 32, 1966, s. 265-271.

Znakomita większość cytowanych przeze mnie publikacji to prace śląskoznawcze. Temu regionowi poświęcił prof. Feliks Pluta zasadniczą część swego dorobku naukowego. Najmłodszą pracą Prof. F. Pluty są *Sylwetki językoznawców i innych badaczy języka* (Częstochowa 2015). Zawarł w niej charakterystyki kilkunastu uczonych, którzy w szczególny sposób na wyborach odcisnęli piętno na życiorysie naukowym bądź twórczości Autora.

Rozproszone artykuły i studia doczekały się wydania zbiorowego w tomie zatytułowanym *Studia językoznawcze. Historia języka. Dialektologia. Onomastyka* (Częstochowa 2001). Uczniowie, koledzy i przyjaciele z okazji 70. rocznicy urodzin dedykowali Profesorowi dwa tomy prac, tom opolski i częstochowski²⁹.

Przez cały okres 45 lat pracy zawodowej prof. Feliks Pluta związany był z opolską Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Opolu, później Uniwersytetem Opolskim. Pełnił wiele funkcji organizacyjnych, kierowniczych i społecznych na szczeblu Uczelni i w instytucjach ogólnopolskich. W historii Uczelni zapisał się przede wszystkim jako dziekan Wydziału Filologiczno-Historycznego WSP. A ponieważ funkcję tę sprawował z pełnym powodzeniem i sukcesami przez 19 lat (1968-1987), stał się dziekanem legendą. W rozwój Wydziału i Uczelni włożył olbrzymi wkład pracy, czym wydatnie przyczynił się do powołania Uniwersytetu Opolskiego. Kreowana przez Niego atmosfera bezkonfliktowej współpracy pozytywnie wpłynęła na rozwój naukowy i dydaktyczny Wydziału. Sukcesywnie powstawały nowe kierunki studiów, wzrastała liczba pracowników z tytułem doktora i doktora habilitowanego, kilkanaście osób uzyskało tytuły profesorskie. Prowadzona przez Dziekana Plutę polityka kadrowa ukierunkowana była na pozyskiwanie kadry profesorskiej z innych ośrodków akademickich, co wzbogacało potencjał intelektualny środowiska. W tym okresie Wydział uzyskał uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego w zakresie historii (1973 r.), językoznawstwa i literaturoznawstwa (1986 r.). Pod koniec Jego kadencji dyscypliny humanistyczne opolskiej WSP, zwłaszcza językoznawstwo, osiągnęły wysoki poziom naukowy, a środowisko naukowe Opola zaczęto postrzegać jako dojrzały ośrodek akademicki³⁰.

²⁹ *O kształcie języka. Studia i rozprawy*, red. B. Wyderka, Opole 1999; *Dziedzictwo kulturowe utrwalone w języku*. Księga pamiątkowa ofiarowana jubileuszowo Prof. Feliksowi Plucie pod red. M. Lesz-Duk i S. Podobińskiego, Częstochowa 1998.

³⁰ Podobnie sylwetkę Prof. F. Pluty kreślą historycy i autorzy wspomnień. Zob. *Droga dopowołania Uniwersytetu Opolskiego i stan jego dojrzałości po 18 latach*. Pod red. Marii Nowakowskiej, Opole 2012, s. 10 i 203; Stanisław S. Niciejka, *Alma Mater Opoliensis. Ludzie, fakty, wydarzenia*. Księga jubileuszowa w 50. Rocznicę Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu i 10 rocznicę powstania Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2004, s. 114-115; *50 lat Wydziału*

Funkcje, jakie pełnił prof. F. Pluta na Uczelni, nie ograniczały się do roli dziekana. Od 1987 r. aż do przejścia na emeryturę (1999 r.) był kierownikiem Zakładu Języka Polskiego WSP, który w kolejnych latach przekształcił się najpierw w Katedrę Języka Polskiego WSP, a później w Katedrę Uniwersytetu Opolskiego. Poza uczelnią pełnił liczne funkcje w różnych placówkach środowiskowych oraz instytucjach krajowych. Był członkiem Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego w latach 1983-1985, członkiem Zespołu Dydaktyczno-Naukowego Filologii Polskiej i Nauk Pokrewnych przy Ministerstwie Edukacji Narodowej w okresie 1983-1989, członkiem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Kadr Naukowych przy Prezesie Rady Ministrów IV i V kadencji (1984-1990), w latach 1987-1990 członkiem Komitetu Językoznawstwa PAN, kilkakrotnie członkiem Komitetu Terminologii przy Prezydium PAN (1980, 1981-1983, 1987-1990), członkiem Komitetu Narodowego ds. Współpracy z Międzynarodowym Komitetem Słowistów przy PAN (1984-1991), zastępcą przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Słowianoznawstwa PAN (1987-1989), zastępcą przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Śląskiego w Opolu (1986-1992), w latach 1986-1990 członkiem Rady Naukowej Wojewody Opolskiego. Przez wiele lat wykładał też w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Jana Długosza w Częstochowie. Jest bardzo ciepło wspomniany przez absolwentów i kadrę naukową tej placówki.

Prof. F. Pluta jest też członkiem wielu towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. Był również wieloletnim przewodniczącym Wydziału II Języka i Literatury Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a w latach 1987-1990 Prezesem Towarzystwa.

Jubilat ma również znaczące osiągnięcia w kształceniu kadry naukowej. Wypromował ponad 300 magistrów. Pod jego kierunkiem 12 osób uzyskało tytuły doktora, dwie z tych osób uzyskały tytuły profesorskie. Opiniował kilkadziesiąt prac w przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich. Jako członek CKK zaopiniował pozytywnie 57 wniosków w sprawach o zatwierdzenie stopnia doktora habilitowanego i o nadanie tytułu profesora.

Za osiągnięcia w pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej był prof. Feliks Pluta wielokrotnie nagradzany, m.in. pięciokrotnie nagrodami Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki II i III stopnia, oraz wyróżniani wysokimi odznaczeniami państwowymi.

W 90. rocznicę urodzin gratulujemy Jubilatowi osiągnięć, dziękujemy za wkład pracy i wysiłek twórczy poświęcony Uczelni i środowisku naukowemu Opola.

THE 90TH BIRTHDAY ANNIVERSARY OF PROFESSOR FELIKS PLUTA

Summary

The jubilee article devoted to professor Felix Pluta on the occasion of his 90th birthday. The figure of professor Felix Pluta is inseparably connected with the history of Opole's research community. Since the Teacher Training College to Opole University. He contributed indisputable intellectual and organisational input. This article discusses the Jubilarian's academic achievements. Professor Pluta is the author of a few monographies and over 150 articles about dialectology, the history of polish language, and onomastics. He served many offices: organisational, managerial, and social at the University and other Polish nationwide institutions. In the history of Opole University he will be remembered as the dean of the Department of Philology and History of the Teacher Training College in Opole. Professor Pluta served his office successfully for 19 years (1968-1987), therefore he became a legendary dean. He put much effort and work in the development of the Department which resulted in erecting the Opole University. We send our congratulations to the Jubilarian for his academic achievements and we are grateful for his effort and time devoted to the University and academic community in Opole.